Чыла эллаԓе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

1940 ий 4 февраль №6 (630)

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций.

ОЛИМПИАДЫЛАН ЯМДЫЛАЛТЫНА

ВЛКСМ Центральный Комитетын X пленумжо 1940 ийыште йоча творчествын Всесоюзный олимпиадыжым эртараш пунчалын. Тыгай олимпиада тений мемнан республикыштат эртаралтеш.

Мемнан ончылно кызыт олимпиадылан сайын ямдылалташ задача шога. Садлан чыла школа-шамычлан тиде пашашке кызытак пижаш кӱлеш. Кажне школлаште, пионер пӧртлаште йоча творчество самодеятельный кружок-шамычын пашаштым виянгдыман.

Йоча творчествын олимпиадылан ямдылалташ Марбумкомбинатысе пионер пӧрт пеленсе самодеятельный кружок-шамыч виян пижыныт. Нунын пашашт нерген ме тачысе номер „Ямде лий" газетеш печатлена. Марбумкомбинатысе тунемше ден пионер-шамычын сай тӱҥалтышыштым моло школлашкат шараш кӱлеш. Ты шотышто комсомольский организаций-шамыч, школа директор-шамыч кугу пашам ыштышаш улыт. Нуно эн ондак школласе самодеятельный кружок-шамычын пашаштым виянгден колташ, тушко у член-шамычым шупшын шогышаш улыт. Тыге мемнан пиалан йоча-шамычын способностьыштым, талантыштым пален налаш кугу йӧн лиеш.

Йоча творчествын Всесоюзный олимпиадыжлан ямдылалтмашке мемнан республикысе посна писатель, поэт да композитор-шамычат ушненыт.

Поэт Казаков Миклай „Сталинлан" лӳман мурым возен. Тиде мурылан композитор В. С. Миронов йолташ мотивым возен.

Олимпиадым э р т а р ымаш—тиде пеш кугу да кӱлешан паша. Садлан жапым шуйыде тиде пашалан ямдылалташ тӱҥалаш кӱлеш.

Марбумкомбинат пионер пӧрт пеленысе йоча ансамбльын латик братский республик-шамыч тема дене оформитлыме сценаже. Нуно чыланат первый премийым налыныт.

Герой-седовец-шамыч—Москваште

29 январьыште легендарный „Г. Седов" ледокол Мурманский портыш толын шуын. Мемнан родинын 15 мужественный эргышт родной мланде ӱмбак воленыт. Нунын дене пырля Мурманскыш „Седов" ледоколым ий плен гыч утарыше „И. Сталин" ледокол толын.

Отважный седовец-шамычым уло советский эл шокшын саламла.

29 январьыште, эрдене, чапле ледокол-шамычым вашлияш Мурманск гыч флаг-шамыч дене сӧрастарыме „Герцен" пароход миен.

Причалыште погынышо тӱжем дене ен-шамыч кугун волноватлалт шогат. Пеш кугу нӧлталтмаш дене, шокшын сово кырымаш дене нуно лишем толшо ледокол-шамычын героический экипажыштым саламлат. Портын ик мучашыже гыч вес мучашышкыже виян „Ура" йоҥгалтеш. 18 час. Ледокол-шамыч причал-шамыч деке толын шогалыныт. Мурманский шемер-шамыч дене пырля нуным пӱтынь 183 миллионан советский калык саламла.

Варажым торжественный митинг лийын. Первыяк партий Мурманский обком ден горком секретарь Старостин выступатла. Тудын почеш советский Союз Герой Папанин, „Седов" ледоколын п о м п о л и т ш е Д. Трофимов, капитан К. Бадигин, лейтенант Я. Исаенко, Главсевморпуть судоремонтный заводын прорабше Гущин йолташ-шамыч выступатленыт.

30 январьыште седовец-шамыч шке избирательышт-шамыч дене вашлийныт. Мурманский пионер-шамыч седовец - шамыч лӱмеш костерым ылыжтеныт. Йӱдым седовец-шамыч Ленинградыш лектын каеныт. 1 февральыште Ленинградысе шемер-шамыч геройседовец-шамычым шокшын вашлийныт.

2-шо февральыште советский элын столицышкыже—Москвашке арктикын 15 исследовательышт толыныт.

2 февральыште, кастене, Кремльыште ВКП(б) Центральный Комитет ден СССР Калык Комиссар-шамыч Совет „Седов" ледоколын героический дрейфшын участникше-шамычым приниматленыт.

Приемыште И. В. Сталин, В. М. Молотов, К. Е. В о р о ш и л о в, Л. М. Каганович, М. И. Калинин, А. А. Андреев, А. И. Микоян, Л. П. Берия, Н. М. Шверник, Г. М. Маленков, Н. А. Булганин, М. Ф. Шкирятов да моло йолташ-шамыч лийныт. Приемышто лийше - шамыч Сталин йолташым да тудын соратникше-шамычым шокшын саламленыт.

* *

Васян шкенжын библиотекыже уло

Кудымшо классыште тунемше Вася Ишпаев мӧнгыштыжӧ изи библиотекым ыштен. Тудын библиотекыштыже 50 утла книга-шамыч улыт. Нунын коклаште „Вурс кузе шуаралтын", „Разгром", „Шпион" моло сылнемутан литератур улыт. Вася деке йолташыже-шамыч книгалан чӱчкыдын коштыт.

Токмурзин Володя.

Татарский АССР,
Красный-Бор район,
Буймо средний школа.

ПАШАШКЕ, У УЧКОМ!

27 январьыште Йошкар-Оласе 8-ше номеран школышто учкомым угыч сайлымаш эртыш. Тунемше-шамычын конференцийышкышт погынышо-шамыч ожнысо учком председатель Ахмеров Александрын докладшым колыштыч.

Шура шке докладыштыже учком пашам начар ыштен манын ойлыш. Тунеммын качествыже верчат, школыш коштмашым нӧлталташ верчат учком кучедалын огыл. Тудо школын честьше верч кучедалмым вуйлатен огыл. Тунемме ийын первый пелийжелан успеваемость 83,8 процент велэ, школа кӧргыштӧ 73 тунемше-шамычын начар оценкышт уло. Соревнователлен тунемшаш верчат учком тыршен огыл.

Вара Борисов Владимир выступатлыш. Тудо ойлыш: „Мемнан школышто культурно-массовый паша начар шындалтын. Пел тунемме ийыште улыжат 2 вечер велэ лийын. Докладым пеш шагал шындыме. Пырдыж газетым лукмаш пашат пеш начар. Классный пырдыж газета-шамыч ик-кок номер гыч велэ лектыныт, а 7-ше „Б" классыште ик номерымат лукмо огыл. Хоровой ден драматический кружок-шамыч пашам начар ыштеныт.

Тунемше-шамычын конференцийышт тошто учкомын пашажым начарлан шотлыш. У учкомыш тыгай ен-шамыч пурыштат: Жубрин Артемий, Аксенов Сергей, Ершова Галя, Зайцева Нина, Ахмеров Александр, Золотов Толя, Щиршова Клавдия. У учкомын председательжылан Ершова Галя, секретарьлан Ширшова Клавдия сайлалтыч.

Й. Федотов.

Шернур средний школын струнный кружокшо.
Фото Овечкинын.

Оршинский НСШ-те (У-Тор'ял район) отлично тунемше-шамыч. Первый радыште (шола гыч пурлашке): Поляпина Фаина (III класс), Шалахова Люба (IV класс), Кочева Галя (IV класс). Кокымшо радыште (шола гыч пурлашке): Халтурин Владимир (IV класс), Загайнов Федор (IV класс), Кочева Лидия (IV класс).
Фото Д. Г. Зверевын

МАРБУМКОМБИНАТЫСЕ ЙОЧА-ШАМЫЧЫН ЧАПЛЕ ТЎҤАЛТЫШЫШТ

У ий лўмеш организоватлыме бал-маскарадыште кокымшо премийым налше-шамыч.

МЕМНАН АНСАМБЛЬ

1938 ий сентябрь тылзыште, Марбумкомбинатысе пионер пӧрт пелен мурымо да куштымо йоча ансамбль организоватлалте. Октябрьский революцийын XXI идалыкшылан ансамбль шкенжын первый концертшым пуыш. Концерт колыштшо-шамычлан пеш чот келшыш. Тиде жапыште ансамбльыште 60 йоча-шамыч улыт ыле. Первый концерт деч вара мыланна участник-шамычым шукемдаш кўлешлык пале лие. Ме шкенан ончылан кугу вивн художественный коллективым организоватлаш задачым шындышна. Тыге велэ ме йоча-шамыч коклаште эн талантан, способный йоча-шамычым выявитлен кертына ыле. Мемнан ансамбльна кажне кечын кушко да пеҥгыдеме. Коллектив 120 еҥыш шуо. Ансамбльын руководствыжым пеҥгыдемдашлан лийын, бюром сайлаш верештe. Бюрошко ансамбльын эн активный участникше-шамычым ойрымо.

Ансамбль участник-шамычын ачашт-авашт коклаштат кугу пагалымашым да йӧратымашым куштыш. Вет шуко участник-шамыч ончыч удан тунемыт, дисциплиным пудыртат ыле гын, ансамбль гоч нуно пашам йӧраташ, яра жапым пайдалын эртараш тунемыч. Тидын дене нунын тунемме качествыштат нӧлталалте.

1939 ий кеҥежым Звениговский районный художественный олимпиадыште ансамбль первый верым нале. Окса да почетный грамота дене пӧлеклыме.

1939 ий у тунемме ий тўҥалтыште мемнан ансамбль Москваште эртарыме Всесоюзный осмотрышто участвоватлыш. Тиде ончымаш мыланна улшо ситыдымашнам пытараш полшыш.

Ансамбль эре кушкеш. Ынде тудым бюро гына руководитлен ок керт. Санденак художественный Советым ыштышна.

Адак пўтынь ансамбльым посна сектор-группа-шамычлан шеледышна. Хоровой, вокальный, балетный, оркестрный, рукодельный, декоративный да костюмерный секций-шамыч организоватлалтыч. Тиде мыланна посна йоча-шамычын кушто утларак способный улмыштым палаш, нунын творческий пашаштышт конкретный полышым пуаш поснак чот полшыш.

1940 у ийлан ме кугурак-шамычлан бал-маскарадым, изи-шамычлан елкым организоватлышнат. Коктытшат пеш сай эртыш. Адак ансамбльын участникше-шамычын вий денак пионер пӧртыштӧ посна комнат-шамычым определенный тема дене сылнештарыме ыле.

Кызыт ансамбль 50 выступленийлан ямдылалтеш, тиде мемнан кугу пайремна лиеш. Ме тиде ямдылалтмашым 1940 ийысе Всесоюзный йоча художественный олимпиадылан ямдылалтмаш дене кылдена.

Йоча-шамыч коклаште ятыр сайын мурышо, куштышо, декламировтлышӧ, сылнын сўретлыше-шамыч улыт. Мурышо кокла гыч Гарнизоров Женя ден Миронова Галя поснак ойыртемалт шогат. Тыгак Таратенко Люся, Коленкова Ира, Иванова Рая да Уханова Тамара чаплын танцоваят. Декламатор кокла гыч Крашенинникова Женя, Евдокимов Витя да Ромашенко Коля способный улмыштым ончыктат. Черкалина Женя, Орлов Вася, Тарасов Дима пеш сайын сўретлен моштат.

ВЛКСМ Центральный Комитетын X пленумжын решенийжым ончыкылык пашаштына тўҥгалан шотлен, 1940 ийыште эртарыме йоча творчествын Всесоюзный олимпиадыште ончыл верым налшаш верч тыршена. Тугак ансамбльын пашажым тунеммаште сай качество верч кучедалмаш дене кылдена да эше у сеҥымаш-шамычыш шуаш уло вийнам пуэна!

З. Я. ФИЛИПЕЦКИЙ,
Бумкомбинат пионер пӧрт пеленысе куштымо да мурымо йоча ансамбльын художественный руководительже.

Кружок паша тунеммаште полша

ВЛКСМ Центральный Комитетын X пленумжо школлаште дисциплиным да тунемме качествым нӧлталме дене пырля 1940 ийыште йоча творческий олимпиадым эртарыме нерген решенийым лукто. Олимпиадыште эн сай школа-шамыч участвоватлаш тўҥалыт. Ме тиде олимпиадыште участвоватлаш права налашлан уло вийым пыштен кучедалаш пижына.

Кызыт вараш кодшо-шамычлан дополнительный занятийым организоватлена. Тиде пашаште мемнан кружок вуйлатыше Лидя Владимировна Крашенинникова эреак полшен шога. Ик жап кружок член Коля Ромашенко тунеммаште вараш кодаш тўҥалын ыле. Лидия Владимировна Колялан полшаш тўҥале, родительже-шамыч дене кутырыш. Кызыт Коля тунеммаштат, дисциплина денат ончыл радамыште шога.

Витя Евдокимов,
юный рассказчик-шамыч кружокын членже.

З. Я. ФИЛИПЕЦКИЙ.

У ий елка лўмеш организоватлыме бал-маскарад гыч ик сцена.

ЮНЫЙ РАССКАЗЧИК-ШАМЫЧЫН ПАШАШТ

Мемнан юный рассказчик-шамычлан лўмын кружокым организоватлыме. Ончыч кружокышто кум еҥ велэ ыле. 1938 ийыште Марбумкомбинатыште эртарыме йоча творческий олимпиада деч вара кружокна кушкаш тўҥале. Кызыт кружокышто 20 еҥ уло.

Нунын кокла гыч Женя Крашенинникова, Витя Евдокимов ойыртемалтын шогат. Мыланем нунын дене шуко пашам ышташ верештe.

Кружок член-шамыч коклаште тунеммаште вараш кодшо, школышто дисциплиным пудыртылшо-шамычат ыльыч. Теве Коля Ромашенкон дисциплинже лушкыдо ыле. Мый тудын дене лўмынак посна кутыршым. Кызыт Колян дисциплинже отлично. Тиддеч посна кружок член-шамычын ача-авашт денат эреак кылым кучен шогем. Тунемме пашаштышт полшем.

Л. В. Крашенинникова,
юный рассказчик-шамычын кружок вуйлатыше.

ПАШАМ ЙӦРАТЕН ЫШТЕНА

Мемнан рукодельный кружокышто чылаже 45 ўдыр улына. Кружок пашам чыланат пеш йӧратена. Занятий кум кечылан ик гана лийын шога. Ме ятыр сай пашам шуктен улына. Ўдыр-шамыч кокла гыч шукышт кофточкым, салфеткым тўрленыт, а Руфа Морозова пеш сай коверым, Тося Разина ачажлан тувырым тўрленыт.

Тугак пионер пӧртым сылнештармаштат шуко полшен улына.

Кружок член-шамыч Маня Фуфлыгина, Валя Пугачева, Валя Решетова, Тося Разина, Галя Шепетовская, Валя Верушкина, Вера Чернова, Вера Агафонова да молат отлично да сайын тунемыт. Нуно моло кружок член-шамычлан полшат. Кажне кружок член отлично тунемшаш верч соцсоревнованийыш ушнен.

Кружок вуйлатыше Людмила Александровна, Потатуева мыланна эреак полшен шога. Тудо пеш сайын умылтара, ме тудым чыланат йӧратена.

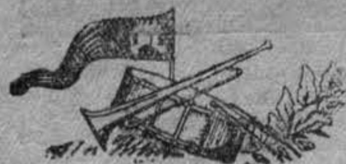
Республиканский пионер пӧрт, моло кўлеш организаций-шамычат мемнан пашалан вниманийым шагал ойырат. Мемнан ыштыме пашанам кызыт марте иктат ужын огыл. Ме шкенан пашанам ончыкташ выставкым почнена ыле, но тидлан пӧрт уке.

Рукодельный кружокын членже-шамыч:

Валя Верушкина, Валя Чехонина, Вера Чернова, Женя Левшина, Лена Коврова, Тося Разина.

Марбумкомбинат пионер пӧрт пеленсе ансамбльын организаторышт да у ий бал-маскарадыште участвоватлыше-шамыч.

КУТКО СӰАН

Пет. Першут

ЙОМАК

Тыгыде кутко—
Шем кутко,
Йошкар кутко—
Ер кутко,
Сар кутко—
Сад кутко
Кеҥеж кечын сад мучко—
Каеныт корно мучко.
Пурак велэ тӱргалтын,
Прячука [1]) йӱк мӱгралтын;
Орава да тарантас ден,
Шым гитар ден,
Шым шӱвыр ден,
Вич тӱмыр ден,
Мурен, куштен,
Веселаен,
Эх - ма!—
Волен, кӱзен,
Шудым пӱген,
Ух - ма!—
Каеныт сӱаныш,
Рӱж миеныт йыраҥыш.

„Топ-товырдик, товырдик,
Кӱсен велэ чолдырдик!
Шок-шогырдик, шогырдик,
Кемем велэ йочырдик!
Сар кутко мый улам,
Сар чаплашкем вуйыштем,
Сар сатин—тувырем,
Изи маке кидыштем.
Эше кертам писынрак,
Тыгерак да тугерак,
Вашкерак да тышкырак,
Йошкар кутко, кушташ
лек!"

* * *

Теве йошкар кутко лектеш,
Йошкар тувыр вылге коеш.
Йошкар кутко куштална,
Гармонь почеш пелешта:
„Йошкар кутко мый улам,
Йошкар шляпа вуйыштем,
Кугу маке оҥыштем,
Йошкар солык кидыштем.

ПЕТ. ПЕРШУТ.

* * *

Теве волыш ормарий,
Койшланале орвате.
Шемын, сарын, йошкаргын
Раштке кушташ тарванат.
Орватыжын шарпанже
Вылге модын вылгалтеш,
Ормарийжын потаже
Музык семеш лойгалтеш.
Музык капым куштылта,
Мутланалын кушталтат.

„Ош муно гыч шочынам,
Шем шуэште кушкынам.
Йошкар кутко шке улам,
Яжо семеш кушталтем!"
„Тый тӱмырым чот перал,
Шӱвыретым пуалал!"
„Шокто, шокто яжонрак,
Семже лекше писынрак!"
„Шым лодеман гармонем,
Айда сылнын шоктена!
Тушман тышке толеш гын,
Тудым кӱрыштын кышкена!"

* * *

Сӱан йӱкым колынат,
Кӱрен мӧртага[6]) толынат,
Лопшудо шойыч шып-йымен,

Йыраҥ гоч да пече гоч,
Пече гоч да пакча гоч...

* * *

Сӱан калык рӱж тарваныш,
Охлат, лӱшкат, йӱк йыр
шарлыш:
— Вор! Вор! Вор толын!!—
Пеш орвеҥе кычкыра.
— Кучо, ит колто, шольо!—
Посанаже кычкыра.
— Ух, колотник!—
Манеш оньыскаже.
— Ах, разбойник!—
Шыдеште курскаже.
— Йыраҥ мучко тӧвӧ
шылеш!—
Манеш онякаже.
Авыраш, кучаш кӱлеш!..—
Манеш куакаже.
Покташ мӧртага тушманым
Кутко тукым тарваныш.
Пеш шыдешкыме вий ден—
Сава ден, шаньык ден,
товар ден,
Лу велосипед ден,
Лу мотоцикл ден,
Шулдыр мучко
Пакча мучко
Ворым кучаш пеш вашкат,
Охлат, шудалыт, вурсат.
Шудо лоҥгаште коштыт,
лӱшкат,

Кумал возо кумык
Да сӧрвала куткым:
„Ит лӱ... ит пушт.. колто...
Шӧртньым пунем... колто..."
Эркын кутко деке
Пеш чоян лишеме.
Мӧртага вик тӧршталтыш,
Куткым шӱй гыч руалтыш.
„А-а! верештыч!"—
кычкыра,
Куткым утыр кормышта,
Пикта, пикта, пуштеш велэ...
Уке! кутко нале алым.
Толыт! Толыт рӱжге велэ.
Толеш сӱан калык!

* * *

Сӱан калык куржын толеш,
Мӧртагатым пуреш, тодеш!

Йырымваш йӱк-йӱан:
— Вуйжым чылт пудырты-
ман!
— Кужо йолжым тодыштса,
— Тӱкыжым кӱрыштса!
— Порылан огыл
толын!...—
Кредалыт, шолыт,
Ӧрдыжлужым тодыт...
Ормарий утаралте,
Мӧнтешла чымалте.

Вондерла мучко волат,
кӱзат,
Укш гыч укшыш ошкылыт,
Бинокль дене ончыштыт.
Йошкар кутко, ормарий,
Патыр улеш, йӧн укес!
Йошкар лывым руалтыш,
Пикшла кӱш кӱзен кайыш.
Кок тӱкыж гыч виктара,
Мӧртага почеш оҥара,
Писын пеш чоҥештылеш,
Револьвер гыч шелыштеш,
Пуля шойген шӱшкалтеш—
Тра-та-та! тра-та-та!—
„Ух, бандит!.. Эй, шогал!..„

* * *

Мӧртага тӧршталта,
„Юртке" тӧрштен шылеш.
Чытыра, шӱлештылеш.
Лӱдмыж дене магыра.

* * *

Тыш ормарий—патыржe
Вӱден тольо орватыжым,
Куанале калыкше,
Ну, мутланыш кажныже!
Гармонь семеш
кушталтыштi,
Лышташ дене шӱшкалтышт,
Йывырталын муралтышт,
Чылан куанлын мутланышт:
„Тыгыде кутко улына,
Шуко мемнан шуэна,
Шуэ тичак мунына,
Чаплын кая пашана.
Меже яжон илена,
Садлан сусун [7]) мурена.
Ме куштена, моштена,
Моштена да куштена!
Ме чумырген илена,
Пашам дружнын ыштена
Ме чумырген кучена,
Сут мӧртагам сеҥена!"

* * *

Кече шокшо, весела.
Куш ончалат чевер-влак:
Йыраҥ валне макыже
Пеледеш да пеледеш.
Кутко сӱан калыкше
Шукемеш да шукемеш.
Ух, куткыжо кунаре!
Йошкар кутко—ормарий, [2])
Орватыже[3])—шулдыран,
Коктын ваш-ваш кутырат,
Ош пеледыш покшелнет
Коктын шинчат мутланен;
Шыргыжалыт, йывыртат,
Нуным мардеж рӱпшалта.
Кылтиҥ-кылтиҥ кӱслеже
Сад мучко йоҥгалтеш.
Кушташ манын лекшыже
Куштен-кушта, чоҥешты-
леш.
Молышт лӱшкат йырымваш,
Совым велэ лопкат ваш,
Йыраҥ йырет савырнат,
Муро сем ден муралтат:
„Тыгыде кутко улына,
Тыгыде йол ден тӧрштена.
Йомарт[4]) калык улына.
Ме чумырген илена.
Нугыдо мӱйдам йӱлдалза,
Веселаяш тӱҥалза!
Куштена да моштена,
Моштена да куштена!"

* * *

Сар кутко кушташ лектеш,
Пурак велэ пӱтырналтеш.
Тыпик-топик тошкалеш,
Тыге ойлаш тӱҥалеш:

Куштен кертам вет мыят,
Тыгеат да тугеат!
Шеме, лек-ян, ну, тыят!"

* * *

Теве шем кутко лектеш,
Ончен коеш, пеш йомарт,
Носовикшым рӱзалталеш,
Совым лопкен кычкыралеш.
„Ай, пеш сылне гармонь
сем,
Чытен шым керт шинченат.
Йолем тӧргӧ да писем,
Веселаҥ тый шӱмемат!
Эх-ма!
Ох-ма!
Тыгыде кутко—шем кутко,
Улам чулым, пеш йомарт.
Шем солыкшо вуйыштем,
Шем шовыржо капыштем.

Шаргакемем[5]) йочыртка,
Лакировный шаргакем.
Цепочкаем чолдыртка...
Толза кушташ пеленем!
Тыпа-тыпа-теыпака,
Айда кушташ трепакам"!

Сӱан ӱмбак ончен шинчен.
Кушталтылше орвате
Тудын шӱмжым тарватен.
Маке гае чевержым,
Тарай гае чурийжым
Мӧртага пеш йӧратен,
Да шинчажым йӱлалтен.
Ончен-ончен-ончен ат,
Сӱанышке тӧршталтен,
Шымыт гочет вончен ат,
Орватетым руалтен.
Кужо тӱкым шумалтен,
Кужо йолжым чымалтен,
Шем шинча ден ончалын,
Мардеж велэ шогалын,
„Юрт" тӧршталтен маке гоч,
Маке гоч да йыраҥ гоч,

* * *

Кутко калык пушташ покта,
Мӧртага ватым шуэн колта.
Мӧртага тӧршталта—
Йырымваш чытыра,
Мландыжат рӱпшалтеш.
Тыгызшат кышкалтеш.

* * *

А ормарий—патырна
Поктен шуын мӧртагам,
Руалтен кучыш почшо гыч,
Шелын колтыш пылш тӱҥ
гыч!
Лӱдшӧ мӧртага йол
шогалтен,
Шуҥгалт кайыш вуйын-
вустык.

* * *

Тыгыде кутко—
Шем кутко,
Йошкар кутко—
Ер кутко,
Сар кутко—
Сад кутко
Орава да тарантас ден,
Шым гитар ден,
Шым шӱвыр ден,
Вич тӱмыр ден,
Водо велеш сӱан гыч
Лӱшкен кайышт шуэшке.
Муро ден гитар йӱкшӧ
Тымык водын эше шукӧ
Пакчалашке йоҥгалте,
Маке лайык рӱпшалте.

Кырык-Марий йылме гыч
Шадт Булат кусарен.

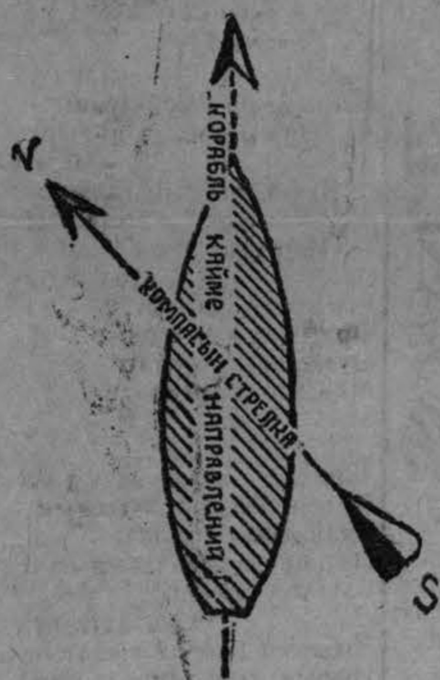
1) Прячука—изи йыгг ыр-шамыч.
2) Ормарий—каче марий.
3) Орвате—ор'ен вате.
4) Йомарт—мутланаш йӧратыше
5) Шаргакем—хромовый кем.
6) Мӧртага—шудо шырчык.
7) Сусун—йывыртен.

Первый ойлымашлан ответ-шамыч

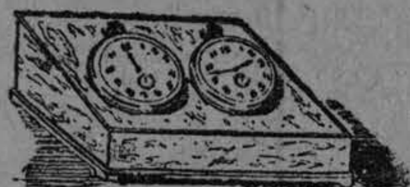
1. „Пионер“ крейсерын командиржылан колтымо радиограммым лудса:

„Пионер“ крейсерын командиржылан воздушный разведка 45 норд широташте 140 ост долготаште мемнан сер деке вест курс дене толшо тушман эскадрым ужын точка противник улмо верыш лекса тудын вийжым пален налза да увертарыза“.

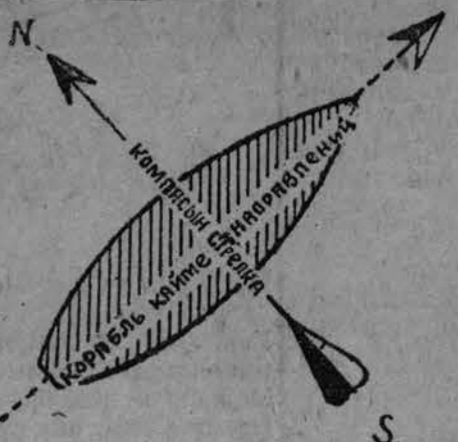
2. Радиограммым налме деч ончыч крейсер могай курс дене (светын кудо могырышкыжо) каен?

Норд-Ост курс дене. Корабль северо-востокышкыла каен.

3. Шагат дене корабльын долготажым определитлыва.

Восточный долготан 188 градусшо.

4. Командирын „тыге кучаш“ манмыже деч вара крейсер могай курс ден (светын кудо могырышкыжо) каен?

Ост курс дене. Корабль вик востокышкыла каен.

5. Корабльын скоростьшым палыктыше приборын лўмжӧ кузе, да мо тугай 20 узел скорость?

Приборын лўмжӧ „лаг“. 20 узел скорость—тиде шагатлан 20 морской миль скорость. Морской миль меридианын ик минутшо улеш—1,85 километр.

6. Молан сигнальщик сигнальный мостик гыч неприятельын корабльже-шамычым командир деч ончыч ужын?

Мландын шар гай улмыжлан лийын. Наблюдатлыше мыняр кўшнӧ лиеш, тунарак тудо мўндыркӧ ужын кертеш.

7. Командир бинокль дене ончымыжо годым, боевой корабль-шамычын могай типыштым ужын?

№ 1 кум миноносецым.

№ 2

ик линкорым

№ 3

да ик крейсерым.

ГТО У ЗНАЧОК-ШАМЫЧ

СССР Калык Комиссар-шамыч Советын решенийже дене 1 январь гыч „Готов к труду и обороне СССР“ (ГТО) у физкультурный комплексым установитлыме.

Снимкыште: (шола гыч кўшнӧ 1-й) ступень ГТО значок, ўлнӧ—2-шо ступень ГТО значок, пурла гыч кўшнӧ: БГТО значок, ўлнӧ—„Отличник ГТО“ значок.

ШКОЛА КӦРГЫСӦ ОБОРОННЫЙ СОРЕВНОВАНИЙЫН ПРОГРАММЫЖЕ

ПРОТИВОХИМИЧЕСКИЙ ОБОРОНА

Первый упражнений—противогазым чиймаш эн куштылго. Соревнованийыште участвоватлыше-шамычлан залыште але виш площадкыште обязательно упшым упшалын, ямде противогаз дене строитлалт шагалман. Судья кажне участниклан черед дене „Газы“ манын командоватла.

Тиддеч вара противогазым пеш вашке чийман, маске ўмбак упшым упшалмек, кидым ўлык волтыман. Тыге лиймек, упражнений пытарымылан шотлалтеш.

Противогазым кок секунд мартен чиен шуктышо „отлично“, кум секунд марте—„хорошо“, нылыт марте—„удовлетворительно“ оценкым налеш.

Противогазым йоҥылыш чийшылан, але упшым пуртен колтышылан 1 секунд ешаралтеш.

Шлемын очкожым изиш шӧрын колтымыланат 1 секунд ешаралтеш. А очки-шамыч чот шӧрын колтымо лийыт гын, соревнованийыште участвоватлыше „неудовлетворительно“ оценкым налеш.

Кокымшо упражнений—зажигательный бомбым йӧрыктымаш виш площадкыште гына эртаралтман. Оралте-шамыч соревноватлыме вер дечын 100 метр тораште лийшаш улыт.

Тиде упражненийлан условий-шамыч тыгай улыт: исходный позицийын линийже гыч (канде флажок-шамыч) йӧрыктымӧ линийыш (йошкар флажок-шамыч) шумеш торат 20 метр лийшаш. Йошкар флаг-шамыч деч пожар лийме (ош флажок-шамычан) линий деке—5 метр.

Пожар лийме вер мыняр улмым судейский коллегий установитла. Площадка кугу гын, очаг-шамычат шуко лийшаш.

Исходный позицийыште, канде флажок-шамыч воктен соревнованийыште участвоватлыше кажне еҥлан ошма оптыман 2 мекым пыштат. Йошкар флажок-шамыч воктен эше 3 меке гыч оптен кодат.

Ошма оптыман меке 2—3 килӧграмм нелытан лийман.

Судьян: „Внимание!“—командыже почеш, йоча-шамыч „смирно“ положенийыште лийыт. Противогаз ямде. Тиде жапыштак леведыш йымалне шўкшӧ шовычым йўлалтат. Йўлаш тўҥалмек, судья „Тулым йӧрыкташ!“— манын командоватла да тунамак упражнений кунам тўҥалмым отмечатла. Противогазым „боевой положенийыш“ переводитлат, йоча-шамыч гыч кажныже ошман 2 кулекым налын, йошкар флажоклан линийыш куржеш да тушечын пожарым йӧрыкташ тўҥалеш.

Кажне участникын шке паешыже 5 ошман кулек логалеш. Тудо тудлан ончыктен пумо пожар верым велэ йӧрыктен кертеш. Йошкар флажокан линий вес могырыш (пожар лийме вер дек лишке) вончаш ок лий.

Пожар лийме вер кок кулек дене йӧрыктымӧ гын, „отлично“, кум кулек дене—„хорошо“, ныл кулек дене—„удовлетворительно“ оценка шындалтеш. Ныл кулек деч утла кучылтшо-шамыч „неудовлетворительным“ гына нылыт.

Упражнений правилым пудыртышо еҥ штрафоватлалтеш. Участник-шамыч кокла гыч йошкар флагым вончен кая гын, тудлан йомдарымаш количествышкыже эше кок кулек ешаралтеш. Упшым йомдарымылан I кулек ушна.

Упражненийым ыштыме годым кӧ противогазым кудашеш тудо „неудовлетворительныйым“ налеш.

Ик мыняр еҥ-шамыч кулекым ик тӧр количествымак пытареныт гын, тыште вашке тудым йӧрыктышӧ еҥ сеҥышыш лектеш.

1-ше ден 2-шо группа дене ончыл вер посна палалтеш.

Школьный соревнованийын организаторышт шамыч тулым йӧрыкташлан ыштыме соревнований кунам, кушто эртаралтмым пожарный командылан ончычак шижтарышаш улыт.

Отв. редактор—И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Маргламлита № А—105. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.